

El període comprès entre la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial (1936-1945) tingué especial protagonisme al Pirineu de Lleida. L'arribada de l'exèrcit franquista, l'abril de 1938, provocà l'estabilització del front durant nou mesos i l'exili de milers de persones aprofitant els cols de muntanya que comuniquen amb França i Andorra. L'esclat de la Segona Guerra Mundial portà l'arribada a Espanya de milers de persones que fugien de l'Europa ocupada pels nazis. L'octubre de 1944, la zona fou l'escenari de les principals operacions de la guerrilla armada que intentava enderrocar, sense èxit, Franco. La successió d'esdeveniments d'ordre públic feu que el règim franquista endegués la impermeabilització dels Pirineus mitjançant una espectacular línia fortificada de búnquers.

El període comprendido entre la Guerra Civil espanyola y la Segunda Guerra Mundial (1936-1945) tuvo especial protagonismo en el Pirineo de Lleida. La llegada del ejército franquista en abril de 1938 supuso la estabilización del frente durante nueve meses y el exilio de miles de personas que aprovecharon los puertos de montaña que comunican con Francia y Andorra. Con el estallido de la Segunda Guerra Mundial, miles de personas llegaron a España huyendo de la Europa ocupada por los nazis. En octubre de 1944, la zona fue el escenario de las principales operaciones de la guerrilla armada que intentaba derrocar, sin éxito, a Franco. La sucesión de acontecimientos de orden público hizo que el régimen franquista emprendiera la impermeabilización de los Pirineos mediante una espectacular línea fortificada de búnqueres.

Presó de Sort als anys quaranta del segle XX
Càrcel de Sort en los años cuarenta del siglo XX

E 1 Espais de memòria de la Val d'Aran - memoria de la Val d'Aran - (Val d'Aran)

Un itinerari senyalitzat recorre els principals escenaris de la invasió de l'Aran per part del maquis antifranquista l'octubre de 1944: la boca nord del túnel de Viella, Vaquéira, al camí del port de la Bonaguia, Montgarri, el Pont de Rei, Viella, Canejan, Les, Es Bordes, clementí d'Es Bordes, Unha, Baguerge, Salardú, Bossòst i l'Artiga de Lin, al peu del coll de la Montjoià.

També s'ha senyalitzat el camí del port de Viella, on es poden apreciar les restes dels búnquers construïts a la postguerra per fer front a una hipotètica invasió d'Espanya per part d'un exèrcit estranger. Al túnel de Viella es recorda que la construcció d'aquesta infraestructura es finalitzà amb la participació de presoners polítics franquistes.

Un itinerari senyalitzat recorre els principals escenaris de la invasió del Vall de Arán per part de los maquis antifranquistas en octubre de 1944: la boca norte del túnel de Viella, Vaquéira, el camí del puerto de la Bonaguia, Montgarri, el Pont de Rei, Viella, Canejan, Les, Es Bordes, en el cementiri de Es Bordes, Unha, Baguerge, Salardú, Bossòst y l'Artiga de Lin, al pie del collado de la Montjoià.

També se ha senyalitzat el camino del puerto de Viella, donde se pueden apreciar los restos de los búnqueres construidos en la posguerra para hacer frente a una hipotética invasión de España por parte de algún ejército extranjero. En el túnel de Viella se recuerda que la construcción de esta infraestructura se finalizó con la participación de presioneros políticos franquistas.

E 2 Presó Museu Camí de la Libertat - Preso Museo Camino de la Libertad - (Sort)

L'antiga presó de Sort s'ha convertit en un museu que difon experiències de guerra i d'empresonament, viscuda en els anys de la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial, i cerca els valors de la pau i la convivència.

En el període comprès entre el 1939 i el 1944, els Pirineus es

convertiren en terra de refugi per a milers de persones que fugien de la guerra i de l'Europa ocupada pels nazis. Prop de tres mil persones –resistents francesos, jueus i aviadors aliats– passaren per la presó de Sort després de ser detinguts als passos fronterers del Pallars Sobirà i de la Val d'Aran.

La antiga presó de Sort se ha convertido en un museo que difunde experiencias de guerra y de encarcelamiento, vividas en los años de la Guerra Civil espanyola y la Segunda Guerra Mundial, y promueve los valores de la paz y la convivencia.

En el periodo comprendido entre 1939 y 1944, los Pirineos se convirtieron en tierra de refugio para miles de personas que huían de la guerra y de la Europa ocupada por los nazis. Cerca de tres mil personas –resistentes franceses, judíos y aviadores aliados– pasaron por la prisión de Sort después de ser detenidos en los pasos fronterizos del Pallars Sobirà y de la Val d'Aran.

E 3 Els búnquers del tossal de Sant Joan de Vilamur - Los búnquers del cerro de Sant Joan de Vilamur (Soriguera)

Pocs dies després de la caiguda del front d'Aragó, l'abril de 1938, les tropes franquistes ocuparen el Pallars Sobirà, i iniciaren tot seguit les obres de fortificació de bona part de la comarca. Als voltants del poble de Vilamur s'ha dissenyat un recorregut senyalitzat per diverses construccions on es presenta com era la vida militar en aquestes fortificacions.

Pocas dues després de la caída del frente de Aragón, en abril de 1938, las tropas franquistas ocuparon el Pallars Sobirà. Seguidamente, se iniciaron las obras de fortificación de gran parte de la comarca. En los alrededores del pueblo de Vilamur se ha diseñado un recorrido señalizado por varias construcciones donde se presenta cómo era la vida militar en estas fortificaciones.

E 4 Camins de la Guerra Civil a Rialp - Caminos de la Guerra Civil en Rialp - (Rialp)

Durant la Guerra Civil espanyola, l'estancament del front al voltant de la Noguera Pallaresa propicià que es fortifiqués la major part de posicions i que alguns dels paratges dels voltants es convertissin en camp de batalla.

A les proximitats de Roni s'han senyalitzat tres itineraris representatius de l'estada del front en aquella zona. Es mostren diversos elements d'arqueologia bèlica (trinxeres, refugis, parapets de pedra seca i aixoplucs) i es recuperen els camins que duien a les posicions de la Cassoleta i les Pedres d'Auló.

Durante la Guerra Civil española, el estancamiento del frente en torno al río Noguera Pallaresa propició la fortificación de la mayor parte de posiciones y que algunos de los parajes de sus alrededores se convirtieran en campo de batalla.

En las proximidades de Roni se han señalizado tres itinerarios representativos de la estancia del frente en aquella zona. Se muestran varios elementos de arqueología bélica (trincheras, refugios y parapetos de piedra seca) y se recuperan los caminos que llevaban a las posiciones de "la Cassoleta" y "Piedras de Auló".

E 5 El front de guerra a la zona de Biuse - El frente de guerra en la zona de Biuse - (Llavors)

La zona de Biuse, al municipi de Llavorsi, fou una posició estratègica de primera línia de front, on s'han localitzat diferents vestigis dels combats esdevinguts a partir de l'abril de 1938. Per visitar diverses estructures militars (trinxeres, pous de tirador, casamates...) s'ha dissenyat un itinerari circular que pot realitzar-se a peu amb una durada de menys d'una hora.

La zona de Biuse, en el municipio de Llavorsi, fue una posición estratégica de primera línea de frente donde se localizan diferentes vestigios de los combates ocurridos a partir de abril de 1938. Para visitar varias estructuras militares (trincheras, pozos de tirador, casamatas, etc.) se ha diseñado un itinerario circular que puede realizarse a pie con una duración de menos de una hora.

E 6 Punt d'informació de la Guerra Civil i la postguerra a la vall de Cardós - Punto de información de la Guerra Civil y la posguerra en el valle de Cardós (la Vall de Cardós)

Aquest espai, situat a Riba de Cardós, dóna a conèixer aspectes relacionats amb la Guerra Civil espanyola: l'arribada de l'exèrcit franquista a la vall, l'estancament del front i la repressió indiscriminada encetada pels militars sollevats, que provocà l'exili de molts dels habitants. Es recorda el paper de la vall com a zona de pas per als que fugien de l'Europa ocupada pels nazis durant la Segona Guerra Mundial i s'incideix en els búnquers construïts per fortificar la frontera una cop acabada la Guerra Civil, dels quals es conserva una destacada mostra a la vall de Cardós.

Este espacio, situado en Riba de Cardós, da a conocer aspectos relacionados con la Guerra Civil española: la llegada del ejército franquista al valle, el estancamiento del frente y la represión indiscriminada emprendida por los militares golpistas que provocó el exilio de muchos de sus habitantes. Se recuerda el papel del valle como zona de paso para quienes huían de la Europa ocupada por los nazis durante la Segunda Guerra Mundial y se incide en los búnqueres construidos para fortificar la frontera una vez terminada la Guerra Civil, de los cuales se conserva una destacada muestra en el valle de Cardós.

E 7 Els búnquers de la línia de defensa dels Pirineus a la vall de Cardós - Los búnquers de la línea de defensa de los Pirineos en el valle de Cardós (la Vall de Cardós)

Mitjançant un recorregut senyalitzat que parteix del Punt d'Informació sobre la Guerra Civil i la Postguerra a la Vall de Cardós, s'ha dissenyat un itinerari a peu per permet fer un recorregut pels búnquers propers al poble i gaudir d'un indret amb un gran valor paisatgístic.

Mediant un recorrido señalizado, que parte del punto de información sobre la Guerra Civil y la posguerra en el valle de Cardós, se ha diseñado un itinerario a pie que permite hacer un recorrido por los búnqueres próximos al pueblo y disfrutar de un lugar con un gran valor paisajístico.

E 8 Els estanys de l'exili - Los lagos del exilio (Lladore)

Itinerari senyalitzat entre el poble de Tavascan i el port de Tavascan. Es tracta d'una ruta utilitzada-segularment pels contactes que mantenen els habitants de la vall de Cardós i els del departament francès veï de l'Arieja. Durant la Guerra Civil i la postguerra aquesta ruta facilità la fugida dels conflictes bèl·ics esdevinguts a banda a banda de la frontera: republicans que marxaven camí de l'exili i jueus que ho feien de la persecució nazi, i també fou un indret d'entrada d'unitats del maquis l'octubre de 1944.

Itinerario señalizado entre el pueblo de Tavascan y el puerto de Tavascan. Se trata de una ruta utilizada regularmente por los contactos que mantenían los habitantes del valle de Cardós y los del departamento francés vecino del Ariège. Durante la Guerra Civil y la posguerra esta ruta facilitó la huida de los conflictos bélicos ocurridos a ambos lados de la frontera: republicanos que se marchaban camino del exilio, judíos que lo hacían de la persecución nazi. También fue un lugar de entrada de unidades maquis en octubre de 1944.

E 9 Tírvia. Destrucció i reconstrucció d'un poble adoptat per El Caudillo - Tírvia. Destrucción y reconstrucción de un pueblo adoptado por el Caudillo (Tírvia)

Tírvia fou la vila més castigada pels enfrontaments i bombardeigs esdevinguts després de l'arribada de l'exèrcit franquista al Pallars Sobirà. El 90% de els edificis quedaren afectats. Quan finalitzà la guerra, l'Estat es feu càrrec de la reconstrucció. Un itinerari urbà dóna a conèixer les consecüències socials i econòmiques de la destrucció del poble i els testimonis urbanístics i arquitectònics de la reconstrucció.

Tírvia fue la villa más castigada por los enfrentamientos y bombarderos ocurridos después de la llegada del ejército franquista al Pallars Sobirà. El 90% de sus edificios quedaron afectados. Al finalizar la guerra, el estado se hizo cargo de su reconstrucción. Un itinerario urbano da a conocer las consecuencias sociales y económicas de la destrucción del pueblo y los testimonios urbanísticos y arquitectónicos de su reconstrucción.

E 10 Alins, terra de frontera - Alins, tierra de frontera (Alins)

Itinerari que recorre diversos espais del municipi d'Alins, bosc de Viros, Norís i refugi de Vallferrera. Els cols de muntanya foren testimoni de la fugida de refugiats de les guerres que tenien lloc a banda i banda. A més, la senyalització mostra la construcció durant la posguerra dels búnquers de l'organització defensiva dels Pirineus i recorda l'estada al municipi del Batalló de Montanya Pirineu, única unitat militar creada per la Generalitat durant la Guerra Civil.

Itinerario que recorre diferentes espacios del municipio (Alins, bosque de Viros, Norís y el refugio Vallferrera). Sus collados de montaña fueron testigo de la huida de refugiados de las guerras que había a ambos lados. Además, la señalización muestra la construcción durante la posguerra de los búnqueres de la organización defensiva de los Pirineos y recuerda la estancia en el municipio del Batallón de Montaña Pirineo, única unidad militar creada por la Generalitat durante la Guerra Civil.

E 11 Frontera i búnquers a la Guingueta d'Àneu - Frontera y búnqueres en La Guingueta d'Àneu (La Guingueta d'Àneu)

Isona romangué, a partir de l'abril de 1938, durant nou mesos en primera línia de front. El poble quedà abandonat i els efectes de l'artilleria foren devastadors, ja que afectaren un 75% de les edificacions, que quedaren enrunades o s'hagueren d'enderrocar.

En acabar-se la guerra, el règim franquista inicià la reconstrucció del poble. Un itinerari pel nucli urbà ens aprova a aquest passat i ens mostra les edificacions construïdes.

Isona permaneció, a partir de abril de 1938, durante nueve meses en primera línea de frente. El pueblo quedó abandonado y los efectos de la artillería fueron devastadores, ya que afectaron a un 75% de las edificaciones, que quedaron en ruinas o tuvieron que derribarse. Al terminar la guerra, el régimen franquista inició la reconstrucción del pueblo. Un itinerario por el casco urbano nos acerca a este pasado y nos muestra las edificaciones construidas.

En la Guingueta d'Àneu se pueden visitar cuatro dels búnquers construïts a la posguerra, que formen part d'un itinerari de memòria que es completa amb el recorregut per diversos llocs que durant els anys de la Segona Guerra Mundial acolliren les persones que crearen clandestinament els Pirineus fugint de l'ocupació nazi, a través de les valls d'Àneu.

E 12 El Camí de la Llibertat - El Camino de la Libertad (Alt Àneu)

Durant la Segona Guerra Mundial milers de persones fugiren de l'Europa ocupada pels nazis. L'itinerari El Camí de la Llibertat, situat dins el Parc Natural de l'Alt Pirineu, recorre d'uns aquests passos de fugida, que discorre pel port de la Pala de Claverà. La ruta s'inicia a Seix (departament de l'Arieja) i acaba a Alòs d'Isil.

Durante la Segunda Guerra Mundial miles de personas huyeron de la Europa ocupada por los nazis. El itinerario "El Camino de la Libertad", situado dentro del Parque Natural del Alt Pirineo, recorre uno de estos pasos de huida que discurre por el puerto de la Pala de Claverá. La ruta se inicia en Seix (departamento del Ariège) y termina en Alòs d'Isil.

Durant la Guerra Civil espanyola, coincidint amb l'arribada de les tropes franquistes a la comarca, es produí el exili de població civil i units militars que però ports de Salau i Orla arribaven a Seix (Arieja). Aquest itinerari senyalitzat, que inclou diversos elements explicatius, parteix del poble d'Alòs d'Isil i arriba al port de Salau seguint la ruta que centenars de persones utilitzaren per fugir dels horrons de la Guerra Civil i de la represió que exercien els guanyadors.

Durante la Guerra Civil española, coincidiendo con la llegada de las tropas franquistas a la comarca, se produce un exilio de población civil y unidades militares que por los puertos de Salau y Orla llegaban a Seix (Ariège). Este itinerario señalizado, que incluye diversos elementos explicativos, parte del pueblo de Alòs d'Isil y llega al puerto de Salau siguiendo la ruta que centenares de personas utilizaron para huir de los horrores de la Guerra Civil y de la represión emprendida por los ganadores.

E 13 Camí de l'exili pel port de Salau - Camino del exilio por el puerto de Salau (Alt Àneu)

Durant la Guerra Civil espanyola, coincidint amb l'arribada de les tropes franquistes a la comarca, es produí el exili de població civil i units militars que però ports de Salau i Orla arribaven a Seix (Arieja). Aquest itinerari senyalitzat, que inclou diversos elements explicatius, parteix del poble d'Alòs d'Isil i arriba al port de Salau seguint la ruta que centenars de persones utilitzaren per fugir dels horrores de la Guerra Civil i de la represió que exercien els guanyadors.

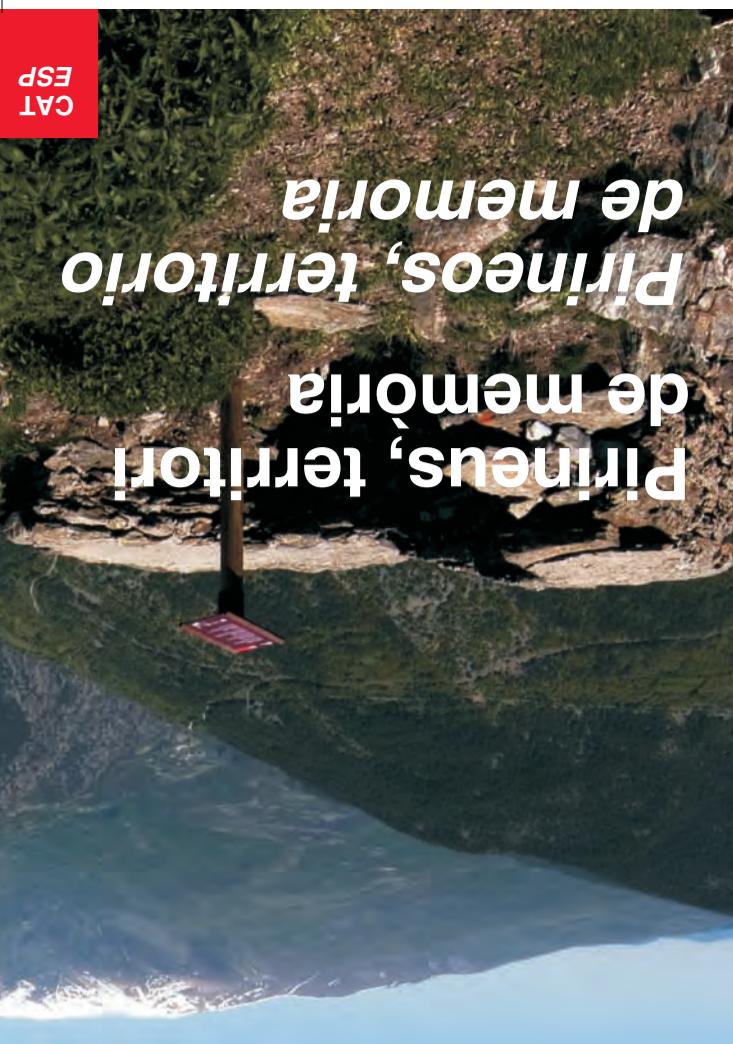
El doctor Josep Bonifaci Mora (1895-1989) fou un reconegut metge amb una destacada trajectòria política durant la Segona República i la Guerra Civil. A l'exili fou un dels fundadors de l'Hospital Varsòvia de Tolosa de Lluengadoc i visqué en diversos països europeus fins a l'any 1971. La casa pairal de la família Bonifaci s'ha transformat en la Casa Bonifaci-Museu de Llimiana, un edifici que rememora la història del municipi i acull part del llegat històric i documental del doctor Bonifaci.

El doctor Josep Bonifaci Mora (1895-1989) fue un médico reconocido con una destacada trayectoria política durante la Segunda República y la Guerra Civil. En el exilio fue uno de los fundadores del Hospital Varsòvia de Tolosa y vivió en diferentes países europeos hasta el año 1971. La casa solariega de la familia Bonifaci se ha transformado en la Casa Bonifaci-Museo de Llimiana, un edificio que rememora la historia del municipio y acoge parte del legado histórico y documental del Dr. Bonifaci.

Ruta por los búnqueres de la organización defensiva de los Pirineos que rodean el pueblo de Arséguel y que fueron construidos a mediados de los años cuarenta por el régimen de Franco. Se han mantenido en el territorio sin que nunca fueran ocupados. Los búnqueres del Alt Urgell y la Cerdanya son posiblemente los mejor conservados de esta gran línea fortificada.

E 14 Casa Bonifaci. Museu de Llimiana - Casa Bonifaci. Museo de Llimiana (Llimiana)

El doctor Josep Bonifaci Mora (1895-1989) fou un reconegut metge amb una destacada trajectòria política durant la Segona República i la Guerra Civil. A l'exili fou un dels fundadors de l'Hospital Varsòvia de Tolosa de Lluengadoc i visqué en diversos països europeus fins a l'any 1971. La casa pairal de la família Bonifaci s'ha transformat en la Casa Bonif

E de Espais de Memòria

Per a més informació - Para más información :

Consell Generau d'Aran
Tel. +34 973 641801

Consell Comarcal del Pallars Sobirà
Tel. +34 973 620 107

Consell Comarcal del Pallars Jussà
Tel. +34 973 650 187

Presó-Museu Camí de la Llibertat
Tel. +34 973 620010
<http://www.camidallibertat.cat>

Parc dels Búnquers de Martinet i Montellà
Tel. +34 648 141070
<http://www.bunquersmartinet.net>

Memorial Democràtic
<http://memoriamdemocratic.gencat.cat>

Coordinació, documentació y texts - Coordinación, documentación y textos :

Memorial Democràtic

Fotografies - Fotografías :

Memorial Democràtic, Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà, Josep Calvet, Esther Miralles, Catpatrimoni

